

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบโฮมสคูล: กรณีศึกษาครอบครัวในภาคใต้

Home Schooling's Learning Process Management: A Case Study of Families in the South

รุจณี เอ็งจัน^{1*}, เอกรินทร์ สังข์ทอง¹ และ ชีร หฤทัยชนาสนันตี¹

Rudjane Engchun, Ekkarin Sungtong and Theera Haruthaithanasan

Abstract

The objective of this qualitative research was to investigate home schooling's learning process management organized by home schooling families in the South. Participants were four home schooling families at a basic education recruited by using the purposive sampling. Twenty-four key informants of this study were guardians, homeschoolers and teachers. The data were analyzed by using content analysis. The findings revealed that the families chose 2 types of curriculum; the Basic Education Curriculum 2001 and international curriculum of home schooling corresponding students' interest and families' concept and lifestyle. Next, Families showed 2 types of learning and instructional method; mixed method of eight subjects group and experience based learning, and experienced based learning. Four Home Schooling families similarly applied the experience based learning but slightly different in techniques and proportion in educational management of each family. In addition, the family must be an active learner with the students at the same time and each learning process can flexibly be adapted. Families worthily used both internal and external media and leaning resources based on student's age and needs. Parents were counted as the most important learning resource in all families. Lastly, the families emphasized authentic assessment based on mutual understanding of family members and all parties in charge.

Keywords: *Alternative education, home schooling, learning process management, family*

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: mamom200@hotmail.com)

รับบทความวันที่ 10 มิถุนายน 2558 รับลงตีพิมพ์วันที่ 28 กันยายน 2558

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว จาก 4 กรณีศึกษาในภาคใต้ของประเทศไทย ผู้เข้าร่วมงานวิจัย คือ ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวระดับประถมศึกษา จำนวน 4 ครอบครัว ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้ปกครอง ผู้เรียน และครูผู้สอน จำนวน 24 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยในการจัดกระบวนการเรียนรู้พบว่า หลักสูตรที่ครอบครัวเลือกใช้แบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรโฮมสคูลของต่างประเทศ เป็นการปรับใช้แบบบูรณาการให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน รวมถึงแนวคิดและวิถีชีวิตของครอบครัว ส่วนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนสามารถแบ่งออกได้ 2 แบบ ได้แก่ การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์และการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ ทุกครอบครัวมีการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ร่วมด้วย ต่างกันที่เทคนิคและสัดส่วนในการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว รวมถึงการที่ครอบครัวต้องเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนอยู่เสมอ และแต่ละชั้นตอนสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างยืดหยุ่น นอกจากนี้ ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกบ้านอย่างคุ้มค่า เหมาะกับวัยและความต้องการของผู้เรียน โดยพ่อและแม่ถือเป็นสื่อที่สำคัญที่สุดในทุกครอบครัว ส่วนการประเมินผลการเรียนรู้ ครอบครัวเน้นการประเมินตามสภาพจริงบนพื้นฐานความเข้าใจที่ตรงกันของครอบครัวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

คำสำคัญ: การศึกษาทางเลือก, การจัดการศึกษาโดยครอบครัว, การจัดกระบวนการเรียนรู้, ครอบครัว

บทนำ

หลักสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีเจตนารมณ์เน้นย้ำถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย จากหลักการข้างต้น จึงได้กลายมาเป็นเจตนารมณ์ และหลักการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ทำให้ระบบการศึกษาไทยจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรคนวัตกรรมของการศึกษาเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยไปสู่การศึกษาทางเลือก ซึ่งหมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ที่ไม่ประสงค์จะเรียนในระบบการศึกษาตาม

ปกติ ซึ่งมีเหตุผลมาจากพื้นฐานของบุคคลตามปรัชญาความเชื่อทางการศึกษาและการเรียนรู้ หรือตามปรัชญาความเชื่อทางการเมือง ศาสนาและความศรัทธา หรือเป็นการสนองความต้องการส่วนบุคคล เป็นการเฉพาะ มิใช่การศึกษาที่จัดให้กับบุคคลทั่วไป ตัวอย่างการจัดการศึกษาทางเลือกในปัจจุบันสามารถเห็นได้จากรูปแบบของโรงเรียนวิถีธรรมชาติ โรงเรียนวิถีธรรมชาติ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือโฮมสคูล (Home-School) (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) ซึ่งเป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 โดยมีคำจำกัดความเพื่อให้เป็นเกิดความเข้าใจตรงกันยิ่งขึ้น การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง

การศึกษาขั้นพื้นฐานที่บิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาให้บุตรหลานด้วยตนเอง หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

สำหรับในสถานการณ์ปัจจุบัน ต้องถือว่าการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยกำลังเติบโตมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะก้าวไปให้ถึงเป้าหมายของแต่ละครอบครัว ซึ่งเหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทยนั้น เกิดขึ้นจากหลากหลายสาเหตุ ดังนี้ 1) การศึกษาในระบบเน้นการจดจำ การแข่งขัน เพาะสร้างความเห็นแก่ตัวมากกว่าความเมตตาอาทร 2) ปัญหาในเรื่องคุณภาพ และ 3) การศึกษาในปัจจุบัน “ทำให้การเรียนรู้เป็นความทุกข์” (ประเวศ วะสี, 2553) ด้วยเหตุเหล่านี้ ครอบครัวจึงตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว เนื่องจากครอบครัวก็มีทัศนะ ความเชื่อ และแนวคิด ที่แตกต่างกันหลายหลายกันไป ซึ่งเชื่อมโยงกับการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

เมื่อก้าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่องภาคีบ้านเรียน การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย พบว่า ครอบครัวต้องการการส่งเสริมสนับสนุนใน 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้ 1) ครอบครัวที่อยู่ในช่วงสนใจ/ตัดสินใจ สิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ ข้อมูล ข่าวสาร ข้อปฏิบัติในการจดทะเบียนขออนุญาต ตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และบทเรียนประสบการณ์ของครอบครัวที่ได้จัดการศึกษามาก่อน 2) ครอบครัวที่เริ่มต้นจัดการศึกษา สิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ การเสริมความรู้ และทักษะในการเป็นนักจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผลการศึกษา เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการ

สภาการศึกษา, 2550) ในภาคใต้เองก็มีสภาพไม่ต่างกัน พบว่า ในภาคใต้ปัจจุบันมีครอบครัวที่สนใจจะจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็พบว่าคนทั่วไปส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับภาคการศึกษา ก็ยังมีความไม่เข้าใจในเรื่องการจัดการกระบวนการเรียนรู้ การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐค่อนข้างมาก จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ และคาดหวังว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจและเป็นส่วนหนึ่งในการเติมเต็มโอกาสทางการศึกษาของสังคมไทย

วัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว กรณีศึกษาในภาคใต้ของประเทศไทย

วิธีการวิจัย

การออกแบบงานวิจัย

การออกแบบงานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (Case Study) โดยมีผู้เข้าร่วมงานวิจัยคือ ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวจำนวน 4 ครอบครัว จากทั้งหมด 25 ครอบครัวใน 10 จังหวัด โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ปกครอง ผู้เรียน และครู หรือผู้สอน ที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการเรียนให้กับผู้เรียน จำนวน 24 คน เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยมีเกณฑ์คัดเลือกได้แก่ 1) เป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน 2) มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างน้อย 3 ปี และ 3) เป็นครอบครัวที่ยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย โดยใช้ชื่อครอบครัวเป็นนามสมมติ ดังต่อไปนี้

กรอบครั้งที่ 1 กรอบครั้งที่ A มีประสบการณ์ 6 ปี จัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว โดยฝากเรียนร่วมกับโรงเรียน ไม่คิดเวลาเรียนและผลการเรียน บางครั้งมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัว เช่น ไปตามแหล่งเรียนรู้ ผู้ปกครอง และผู้เรียนเป็นเครื่องมือวัดประเมินผล ครอบครัวจดทะเบียนที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

กรอบครั้งที่ 2 กรอบครั้งที่ B มีประสบการณ์ 12 ปี จัดการศึกษาในลักษณะแบบครอบครัวเดี่ยว และแบบชายประสานงาน เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละครอบครัวพร้อม ๆ กับการเรียนหรือมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวอื่น ๆ ตามสัดส่วนที่เหมาะสมในช่วงเวลาตามความพร้อม ความสนใจ และข้อจำกัดของแต่ละครอบครัว ครอบครัวจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

กรอบครั้งที่ 3 กรอบครั้งที่ C มีประสบการณ์ 9 ปี จัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยวโดยบริหารจัดการเองทั้งหมด พ่อแม่ร่วมกับลูกทำหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้เอง ครอบครัวจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

กรอบครั้งที่ 4 กรอบครั้งที่ D มีประสบการณ์ 8 ปี จัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยวและแบบศูนย์การเรียนในรูปแบบโรงเรียนนานาชาติ มีการจดทะเบียนเป็นสถานศึกษาที่มีหลักสูตรร่วมกัน มีการบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันจัดตั้งโรงเรียนโดยผู้ปกครอง ใช้หลักสูตรโฮมสคูลของ The World-wide Education Service (WES) จากประเทศอังกฤษ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้มี 2 แบบ ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 ชุด ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้จัดการศึกษาที่ได้รับมอบหมาย

จากครอบครัว ผู้เรียน และครูผู้สอนของครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบโฮมสคูล และแบบบันทึกการสังเกตเพื่อใช้สำหรับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้กรอบของการสังเกตของ Lofland (อ้างถึงในสุภาวงศ์ จันทวานิช, 2552) โดยแบบบันทึกการสังเกตแบ่งออกเป็น 6 อย่าง คือ ฉากและบุคคล (ที่ไหน เมื่อไหร่) พฤติกรรมและบทบาท (ใครทำอะไร) แบบแผนพฤติกรรม กลุ่ม และองค์กร (อย่างไร) ปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ (กับใคร) เหตุการณ์หรือฉากพิเศษ (ใครบ้าง) ความหมาย (ทำไม)

การสร้างเครื่องมือวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเพื่อให้ได้ประเด็นข้อคำถามสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก ครอบครัวจำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

2. นำประเด็นข้อคำถามที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาจัดทำเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจำนวน 3 ชุด เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้จัดการศึกษาที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัว ผู้เรียน และครูผู้สอนที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการเรียนให้กับผู้เรียน

3. หาความเที่ยงตรงถูกต้องของแบบสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ทุกชุดให้ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและคณะผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษา และความครอบคลุม นอกจากนี้ เนื่องจากการวิจัยที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ เครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการเก็บข้อมูลคือ ตัวผู้วิจัยเอง เพื่อให้สามารถเข้าถึงความหมายในสภาพที่ศึกษา (ชาย

โพธิ์คีตา, 2550)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ควบคู่กับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-สิงหาคมปีพ.ศ.2556 ทั้งนี้ ผู้วิจัยคิดต่อ ทาบตามก่อนแล้วจึงนัดเวลาสัมภาษณ์ครอบครัวกรณีศึกษา เป็นจำนวนอย่างน้อย 3 ครั้ง สัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เวลาประมาณ 1½ - 2 ชั่วโมง ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Seidman, 1998) และผู้วิจัยใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวกรณีศึกษาทั้ง 4 ครอบครัว เป็นเวลาอย่างน้อย 1 สัปดาห์ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ กับครอบครัวเป็นจำนวนอย่างน้อย ครอบครัวละ 2 ครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูลและการสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และตามด้วยวิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง (Constant Comparative Techniques) ของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์ การสร้างความน่าเชื่อถือของงานวิจัยผู้วิจัยใช้เวลาที่เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ มีการติดต่อประสานงานอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อทำความคุ้นเคยก่อนเพื่อประโยชน์ในการได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ และการสร้างความไว้วางใจในการให้ข้อมูล (Lincoln and Guba, 1985) และตรวจสอบ ข้อมูลแบบสามเส้าโดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายต่างกัน ได้แก่ แหล่งบุคคลและแหล่งสถานที่ รวมถึงเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก สมุดบันทึกของผู้เรียน และหลักฐานร่องรอยการ

เรียนรู้ของครอบครัว

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำเสนอครอบครัวจำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ดังนี้

หลักสูตร

ทุกครอบครัวเลือกใช้หลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า ครอบครัวทั้ง 4 ครอบครัวยึดหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและที่เอื้อต่อการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น แต่แตกต่างกันตรงประเภทของหลักสูตรที่ครอบครัวเลือกใช้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในครอบครัว AB และ C และหลักสูตรโฮมสคูลของต่างประเทศ สำหรับครอบครัว D

วิธีการปรับใช้หลักสูตร เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติจริง ทั้งในการเขียนแผนการจัดการศึกษาของผู้เรียน การจัดการกระบวนการเรียนรู้การประเมินที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ แสดงให้เห็นว่า ทั้ง 4 ครอบครัวปรับใช้หลักสูตรแบบบูรณาการเป็นสำคัญเป็นการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน รวมถึงแนวคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของครอบครัว ที่ไม่สามารถแยกส่วนออกจากกันได้ ซึ่งมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนและบริบทของ

ครอบครัวยุคใหม่ที่แตกต่างกัน คือ สัดส่วนในการปรับใช้ มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปตามจังหวะชีวิตครอบครัว ทั้งนี้ มีรายละเอียดการปรับใช้ที่หลากหลายแตกต่างกันไป ใน 4 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัว B และ C ที่ใช้รูปแบบการดำเนินการโดยจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนั้น เลือกปรับใช้หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ครอบครัวยุคใหม่สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงดำเนินการได้อย่างสะดวกและช่วยเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ส่วนครอบครัว A นั้นจดทะเบียนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ซึ่งโรงเรียนมีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับครอบครัวยุคใหม่ซึ่งเป็นการดำเนินการ สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเช่นเดียวกัน แต่มีความยืดหยุ่นและเอื้อประโยชน์ต่อครอบครัวในการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้สะดวกมากกว่า และครอบครัว D แม้จะใช้หลักสูตรจากประเทศอังกฤษ แต่เนื้อหาที่สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้เรียนในแต่ละประเทศโดยผสมผสานกันไปในแต่ละครอบครัวและสัดส่วนในแต่ละวิธีการแตกต่างกันไปตามวิธีการจัดการเรียนการสอนและความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียน

วิธีการจัดการเรียนการสอน

เมื่อครอบครัวได้พิจารณาหลักสูตรหรือแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนแล้ว ขั้นต่อไปจึงเป็นการปฏิบัติจริงในรูปแบบวิธีการเรียนการสอนจะสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน และวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อความ

เข้าใจที่ตรงกัน ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอน จากผลการวิจัย

แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวทั้ง 4 ครอบครัวนั้นมีความเชื่อมโยงกับปรัชญาแนวคิดและรูปแบบการดำเนินการจัดการเรียนของครอบครัวของแต่ละครอบครัวเหมือนกัน ส่วนที่ต่างกันนั้นคือสัดส่วนในการจัดศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจ ความถนัดของผู้เรียนและความพร้อมของครอบครัวในการจัดการศึกษาในด้านต่างๆ เช่น ค่าใช้จ่าย การแบ่งเวลาในการดูแลและจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนของครอบครัว เป็นต้น โดยสรุปจากทั้ง 4 ครอบครัวสามารถแบ่งออกได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ และการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่า ครอบครัวดำเนินการจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ มี 3 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัว A B และ D ที่ครอบครัวมีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบมีข้อตกลงกับโรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่ครอบครัวให้พูดคุยและตกลงกับโรงเรียนดังกล่าวไว้แล้วเมื่อเริ่มนำบุตรหรือผู้เรียนเข้ามาเรียนรู้ แต่รายละเอียดวิธีการประยุกต์ใช้และสัดส่วนค่าน้ำหนักในการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัวยุคใหม่มีความแตกต่างกันไป ได้แก่ ครอบครัว A โดยมีจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดียว (100%) โดยฝากเรียนร่วมกับโรงเรียน ไม่คิดเวลาเรียนและผลการเรียน ส่วนครอบครัว B จัดการศึกษาในลักษณะแบบครอบครัวเดียว (80%) และแบบช่วยประสานงาน (20%) เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้

ของแต่ละครอบครัวพร้อม ๆ กับการเรียนหรือมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวอื่น ๆ ตามสัดส่วนที่เหมาะสม และครอบครัว D จัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว (10%) และแบบศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนนานาชาติ (90%) โดยใช้เวลาเรียนและผลการศึกษาจากสถาบันการศึกษาจากประเทศอังกฤษ

1.2 การจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์พบว่า ครอบครัว C ซึ่งจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว จัดแบบกลุ่มประสบการณ์ 100% โดยแบ่งออกเป็น 4 ประสบการณ์ซึ่งสอดคล้องกับความสนใจความถนัดของผู้เรียน ครอบครัวใช้แนวทางในการเรียนรู้ที่บูรณาการกลมกลืนไปในวิถีชีวิต เช่นเดียวกับในปีที่แล้ว โดยหลอมรวมบูรณาการเป็นกลุ่มประสบการณ์และมีสัดส่วนค่าน้ำหนัก ดังนี้ 1) กลุ่มประสบการณ์พัฒนาคุณภาพชีวิต (20%) 2) กลุ่มประสบการณ์พัฒนาองค์ความรู้แพทย์ทางเลือกวิถีธรรมชาติ (10%) 3) กลุ่มประสบการณ์พัฒนาการเรียนรู้ร่วมกับสังคม (10%) 4) กลุ่มประสบการณ์พัฒนาศักยภาพตามความถนัดและความสนใจ (60%) ในการดำเนินการครอบครัวได้หลอมรวมบูรณาการเป็นกลุ่มประสบการณ์

2. วิธีการจัดการเรียนการสอน ทั้ง 4 ครอบครัว พ่อแม่หรือผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวใช้วิธีการจัดประสบการณ์ที่หลากหลายและมีความคล้ายคลึงกันในการปฏิบัติอยู่หลายประการ อาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่โดยรวมแล้วมีความคล้ายคลึงเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้วิธีการ 10 ข้อ ดังต่อไปนี้

2.1 ครอบครัวกำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้และกลุ่มประสบการณ์ ตามความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน และความเชื่อแนวคิดทางการศึกษาของครอบครัว ครอบครัวควรปล่อยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

ไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน เมื่อได้ทำสิ่งที่ต้องการ ทุกอย่างต้องไม่ขัดแย้งกับแนวคิดพื้นฐานของครอบครัวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานศาสนาอิสลามและปลูกฝังความรักที่จะเรียนรู้ให้เกิดในตัวลูก

2.2 ครอบครัวใช้การเดินทางไปทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ทั้งผู้เรียนและครอบครัว ทั้งนี้ในการเดินทางนั้น ครอบครัวไม่ได้กำหนดจำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมต่างจังหวัดที่แน่นอน แต่จะใช้การลงปฏิทินกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า แล้วเมื่อใกล้ถึงเวลาสมาชิกทุกคนในครอบครัว คือ พ่อ แม่ พี่น้องและผู้เรียน มีการพูดคุยปรึกษากันอีกครั้ง

2.3 ครอบครัวใช้หลักศาสนาเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต และเป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อช่วยหล่อหลอมให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งกายและใจ

2.4 ครอบครัวใช้วิธีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนจากการศึกษา ซึ่งมาจากการที่พ่อแม่หรือผู้จัดการศึกษาสังเกตผู้เรียนอยู่เสมอและพยายามแก้ไขปัญหในการเรียนที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน เมื่อผู้เรียนไม่ต้องการเรียนเรื่องราวบางเรื่อง อาจเป็นประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ แต่เนื่องจากครอบครัวตระหนักเรื่องราวนั้นเป็นสิ่งที่ผู้เรียนควรต้องทราบหรือรู้เอาไว้จึงพยายามปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมากขึ้น

2.5 ครอบครัวเปิดโอกาสให้ทดลองปฏิบัติจริง กิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบนี้มีลักษณะร่วมแบบการบูรณาการ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ด้วยตนเอง และได้รับความรู้หลายแขนงได้ในเวลาเดียวกัน ครอบครัวใช้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันและการจัดกลุ่มประสบการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจ มอบโอกาสให้ผู้เรียนลอง

ปฏิบัติจริงด้วยตนเอง เป็นตัวช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตัวผู้เรียน

2.6 ครอบครัวยุคใหม่และแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเกต ค้นคว้า และแสวงหาการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง เชื่อมโยงพัฒนาทักษะการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้นำไปสู่การเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตประจำวันของตนเอง โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง เช่น การฝึกงาน การค้าขาย การเป็นอาสาสมัคร เป็นต้น

2.7 ครอบครัวมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและปฏิบัติในสิ่งที่ผู้เรียนตัดสินใจทำเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ และเป็นการฝึกให้ผู้เรียนหารายได้ด้วยตนเอง รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางไปสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้จากผู้รู้ ปรารักษ์ชาวบ้าน หรือครูผู้สอนที่ครอบครัวไว้วางใจในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

2.8 ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติมไปพร้อมกับผู้เรียนอยู่เสมอ ความสนใจของครอบครัวก็เป็นส่วนหนึ่งในการปลูกฝัง และทำให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังทำให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ผลที่ตามมาของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น ครอบครัวในที่นี้ คือ พ่อ แม่ หรือผู้จัดการศึกษาเกิดการเรียนรู้ร่วมกันไปพร้อมกับผู้เรียน

2.9 ครอบครัวให้ความสำคัญการเรียนรู้จากครูผู้สอนภายนอก ทั้งนี้ อาจเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ครูผู้สอน หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่ง ซึ่งครอบครัวไว้วางใจและมีโอกาสในการเข้าถึงเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ ทำกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้าใจเรื่องนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2.10 ครอบครัวใช้วิธีมอบหมายงานในบ้านบางอย่าง เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานส่วนรวม และฝึกความมีวินัยของผู้เรียน

การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

จากการศึกษาพบว่าทั้ง 4 ครอบครัวมีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งสรุปได้ 2 ประเภท คือ สื่อภายในครอบครัว และสื่อภายนอก ทั้งนี้ มีวิธีการใช้สื่อที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามวัย ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน รวมถึงความสนใจของครอบครัวด้วย โดยผู้วิจัยนำเสนอวิธีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ของครอบครัว ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้านอย่างเต็มที่ จากการศึกษพบว่า ทั้ง 4 ครอบครัวมีการใช้สื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และดึงดูดความสนใจ ในเรื่องที่ต้องการให้กับผู้เรียน ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย

2. ครอบครัวจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ครอบครัวผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัวทั้ง 4 ครอบครัว พบว่า แม้ว่าผู้เรียนแต่ละคนจะมีความสนใจหลากหลายและแตกต่างกันไป แต่ในการจัดหาสื่อของครอบครัวนั้นจะให้ความสำคัญกับความสนใจและความสนใจที่ผู้เรียนต้องการเรียนรู้เป็นหลัก

3. ครอบครัวส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทดลองใช้สื่อหลากหลาย แล้วจึงปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความสนใจของผู้เรียน และสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของครอบครัวเป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของผู้เรียน ครอบครัวสามารถทำความเข้าใจประโยชน์หรือลักษณะของสื่อแต่ละชนิดและนำมาใช้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนสังเกตได้จากการส่งเสริมและจัดหาสื่อต่างๆ ที่ตอบ

สนองความต้องการของผู้เรียนและครอบครัว ทำให้ผู้เรียนเกิดความสุข ความเพลิดเพลินในการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ

4. ครอบครัวใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางหนึ่งที่ผู้เรียนใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ผลงานของตนเอง ตัวอย่าง เช่น Facebook, YouTube เป็นต้น และในปัจจุบันนี้ครอบครัวนิยมใช้เป็นแหล่งเก็บหลักฐานร่องรอยของครอบครัวซึ่งเพิ่มความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ

5. ครอบครัวจัดสรรพื้นที่ในบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

6. ครอบครัวใช้สถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่ทำงาน คุณพ่อหรือคุณแม่ ห้องสมุด ร้านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ ตลาดสด เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายให้กับผู้เรียน

การประเมินผลการเรียนรู้

การวัดประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมีความยืดหยุ่น ประเมินผลตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษาที่หลากหลาย ที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และความต้องการในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ครอบครัวมุ่งหวังให้เกิดกับผู้เรียน ครอบครัวให้ความสำคัญกับการวัดและประเมินผลที่ใช้กลุ่มประสบการณ์มากกว่าการวัดประเมินผลในกลุ่ม 8 สารการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอก ประเมินผลจากเอกสารร่องรอยของผู้เรียนโดยตรง สอดคล้องตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษาของครอบครัว และประสบการณ์การเรียนรู้ของครอบครัวที่ทำไปแล้ว เอกสารร่องรอยตามสภาพจริง ได้แก่ รูปวาด สมุดบันทึกกิจกรรมของผู้ปกครองหรือของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน รูปถ่าย

หรือวิดีโอ เป็นต้น ทั้งให้ความสำคัญต่อการประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูดคุย และใช้คำถาม การสังเกต การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ การประเมินการปฏิบัติ การตรวจการบ้าน การแสดงออกในการปฏิบัติงาน การแสดง กิริยาอาการต่าง ๆ การประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน แบบทดสอบ การประเมินตนเอง ฯลฯ

2. ครอบครัวมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้เรียนในทุกขั้นตอน ทั้งครอบครัวยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง โดยใช้แบบบันทึกการประเมินตนเองของผู้เรียนหรือการพูดคุยเพื่อประเมินตนเอง ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดก็เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนและครอบครัวให้เป็นไปตามเป้าหมายในการจัดการศึกษาของครอบครัว

3. ในกรณีที่ครอบครัวจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของแต่ละจังหวัด ครอบครัวประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้ตามกลุ่มประสบการณ์ และพยายามร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ประเมินเพื่อปรับเปลี่ยนจากการวัดและประเมินผลแบบ 8 สารการเรียนรู้ซึ่งเหมาะกับรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ ปรับเปลี่ยนการวัด และประเมินผลที่สะท้อนพหุปัญญา และพัฒนาการตามสภาพจริงของผู้เรียน

4. ครอบครัวใช้ผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ ครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อช่วยเพิ่มความมั่นใจและสะท้อนพฤติกรรม การเรียนรู้ของผู้เรียนให้แก่ครอบครัว ทักษะคิดมุมมองของผู้ประเมิน และวิธีการประเมินที่ดีที่สุดจะต้องใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายรูปแบบแต่จะต้องสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการ

สัมภาษณ์ในกรณีของการประเมินผลผู้เรียนร่วมกัน กับคณะกรรมการ ครอบครัวมีการสร้างความเข้าใจกับผู้ประเมิน เช่น เจ้าหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษาศึกษานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น

5. ครอบครัวให้ความสำคัญต่อการประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งเรื่องบุคลิกภาพ พฤติกรรม ความคิด การแก้ไขปัญหา ทักษะคิดต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เป็นต้น รวมทั้งใช้วิธีการประเมินโดยการสังเกต การซักถามอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงวิธีการประเมินที่นิยมใช้กันในการศึกษาในระบบ คือ การใช้ครอบครัว ใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือประเมินพัฒนาการทางวิชาการของผู้เรียน โดยการทำแบบฝึกหัดซ้ำ การทำแบบทดสอบที่ครอบครัวสร้างเอง แบบทดสอบจากโรงเรียนที่ผู้เรียนจดทะเบียน เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลการศึกษารายการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว จาก 4 ครอบครัวกรณีศึกษาในภาคใต้ นั้น มีการใช้หลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและเพื่อเอื้อต่อการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น แต่แตกต่างกันไปตามประเภทของหลักสูตรที่ครอบครัวเลือกใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและครอบครัว สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และหลักสูตรโฮมสคูลของต่างประเทศ สิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการคือ การปรับใช้หลักสูตร โดยพบว่า ทั้ง 4 ครอบครัวใช้ หลักสูตรแบบบูรณาการเป็นสำคัญ เป็นการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน รวมถึงแนวคิด

ความเชื่อ และวิถีชีวิตของครอบครัวที่ไม่สามารถแยกส่วนออกจากกันได้ สอดคล้องกับ อัมพาแก้วคำทอง (2547) ที่ได้สรุปเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ว่า “ขอบเขตเนื้อหาวิชาไม่ต่างไปจากหลักสูตรปกติ ข้อแตกต่างสำคัญอยู่ที่กระบวนการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น มีการจัดประสบการณ์เสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีกิจกรรมนอกบ้านเป็นองค์ประกอบสำคัญ มีการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมเครือข่ายพ่อแม่ Home School” เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ยุทธชัย เกลิมชัย และคณะ (2547) ได้พิจารณาว่า ครอบครัวส่วนใหญ่จะค้นหาและต่อยอดการเรียนรู้ขึ้นมาจากความสนใจหรือตามความถนัดของลูกให้มากที่สุด มีการวางแผนหรือหลักสูตรของครอบครัวเอาไว้ในหลักใหญ่ ๆ ซึ่งมักใช้หลักสูตรและแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการเป็นพื้นฐาน ในส่วนที่เป็นวิชาหลัก โดยเฉพาะคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ผสมผสานกับหลักสูตรอื่น ๆ

เมื่อกล่าวถึงวิธีการจัดการเรียน ในงานวิจัยกล่าวไว้ 2 ส่วน คือ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน และวิธีการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนสามารถแบ่งออกได้ 2 แบบ ได้แก่ การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ และการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ ทั้งนี้แม้ครอบครัวส่วนใหญ่จะดำเนินการแบบกลุ่มสาระร่วมกับกลุ่มประสบการณ์ มีเพียงครอบครัวเดียวที่จัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ แต่จะให้เห็นว่าทุกครอบครัวมีการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ร่วมด้วยอยู่ทั้งสิ้น เพียงต่างกันที่วิธีการและสัดส่วนในการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว เชื่อมโยงกับวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยครอบครัวที่ใช้วิธีการจัดประสบการณ์ตรงที่

หลากหลาย และมีความคล้ายคลึงกันในการปฏิบัติ อยู่หลายส่วน อาจมีการพลิกแพลงแตกต่างกันตาม ธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้อง กับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) อธิบายไว้ว่า “บางครอบครัวต้องการให้มีความ ยืดหยุ่นในการจัดทำแผน โดยสามารถนำเอาวิถีชีวิต หลักศาสนา หรือความต้องการของครอบครัวมา เป็นกรอบในการจัดทำแผนที่มีลักษณะเป็นภาพรวม มากกว่า 8 กลุ่มสาระ” เช่นเดียวกับ ประยูร เทพนวล และ สิริลักษณ์ ทองพูน (2557) ที่กล่าวถึง สมรรถนะการเรียนรู้ของครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีคุณลักษณะสอดคล้องกับวิธีการจัดการเรียน การสอนของพ่อแม่ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ดังที่อธิบายไว้ว่า “การจะทำให้ได้ต้องเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้สังเกต ได้เลือกสาระความรู้ที่ต้องการด้วย ตัวเอง เพราะเมื่อมีความอยากรู้อยากเห็นและมีความรู้ที่ครอบคลุมความสนใจของเขาแล้วจะช่วย ส่งเสริมให้เขาเรียนรู้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและต่อ ยอดไปสู่ภูมิปัญญาและวิสัยทัศน์ของตัวเองได้” ประเด็นหนึ่งที่สำคัญ คือ ทุกกระบวนการมีความ ยืดหยุ่นและวางแผนร่วมกันผ่านกระบวนการพูดคุย ในครอบครัว ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ตลอด เวลาตั้งแต่เริ่มจัดการศึกษาจนปัจจุบัน อาจเนื่องจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นไม่มีรูปแบบ เฉพาะที่ตายตัว ทั้งนี้สำหรับกรณีศึกษาที่ผู้เรียนอยู่ ในการศึกษาระดับประถม ซึ่งมีอายุน้อยและยังขาด ประสบการณ์ ผู้ปกครองจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วม อย่างยิ่งในการเลือกหลักสูตร พิจารณาวิธีการจัดการ เรียนการสอน

ในประเด็นของการใช้สื่อและแหล่งเรียนที่ เหมาะสมกับวัย โดยครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียน รู้ทั้งภายในและภายนอกบ้านอย่างคุ้มค่าที่สุด ปรับ เปลี่ยนอย่างทันสมัยและตรงความต้องการของ

ผู้เรียนอยู่เสมอ โดยสื่อที่สำคัญที่สุดของทุกครอบครัว คือ พ่อและแม่ สอดคล้องกับ รัชนิดา เหมาะมาศ (2552) ได้อธิบายไว้ว่าครอบครัวที่จัดสภาพแวดล้อม ภายในบ้าน โดยมีมุมหนังสือ มุมของเล่น มุม กิจกรรม จัดพื้นที่ภายในบ้านให้เป็นสัดส่วน ฝึกให้ เด็กมีวินัย พ่อแม่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด พุดคุย มอบ ความรักความดูแลเอาใจใส่อย่างเพียงพอเป็นการ เกื้อหนุนต่อการพัฒนาการเรียนรู้อันดีของเด็กให้มี พัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ดี มีพัฒนาการทางด้านภาษา สังคม อารมณ์จิตใจ กล้ามเนื้อมัดเล็ก และกล้ามเนื้อ มัดใหญ่อย่างเต็มศักยภาพ เด็กได้รับการฝึกวินัย การ เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม การแบ่งปันเกิด ขึ้นในเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีการจัดสิ่งแวดล้อม ภายในและภายนอกบ้านที่ดี เด็กจะมีเหตุผลและ เข้าใจง่าย สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้ดี

ประเด็นสุดท้าย คือ วิธีการประเมินผลการ เรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งมีพื้นฐานมาจากการประเมิน ตามสภาพจริง ที่รวบรวมข้อมูลจากสิ่งที่ผู้เรียนได้ ปฏิบัติจริง รวมถึงกระบวนการและผลงาน ซึ่ง สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ ทำให้เกิดการ เรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน ทั้งคอยสังเกต สอบถาม และแนะนำผู้เรียนอยู่เสมอทั้งในเรื่องการเรียนและ การดำรงชีวิต ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอก ประเมินผลจากเอกสารร่องรอยตามสภาพจริงของผู้ เรียนโดยตรง สอดคล้องตามแนวคิด ปรัชญาการ ศึกษาของครอบครัวและประสบการณ์การเรียนรู้ ของครอบครัวที่ทำได้แล้ว งานวิจัยของ นุชสิริ โคนันหล่อ (2545) ได้สรุปข้อเสนอแนะไว้ว่าผู้ประเมิน จะต้องมีความเข้าใจบริบทของการจัดการศึกษาโดย ครอบครั้ว และวิธีการประเมินควรใช้วิธีการหลากหลายตามปรัชญา ความเชื่อของแต่ละครอบครัว ครอบครั้วมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้เรียน ในทุกขั้นตอน ทั้งให้ความสำคัญต่อการประเมิน

พัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน เช่นเดียวกับงานวิจัยของยูทซัย เกลิมซัย และคณะ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า ในด้านการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของเด็ก ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่จะ ใช้การสังเกตและบันทึกพัฒนาการ จากผลงาน/โครงการ จากการเรียนรู้ที่เด็กทำขึ้น มีการใช้แบบทดสอบหรือแบบฝึกหัดบ้างตามความเหมาะสมตามหลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง มีความต่อเนื่องเห็นพัฒนาการของเด็กมากกว่าดูเพียงชิ้นงานหรือผลการทดสอบ และคำนึงถึงความแตกต่างในตัวเด็กแต่ละคน นำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุนช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนมีอายุน้อย ผู้ปกครองยังมีบทบาทค่อนข้างมากทั้งในการอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ และช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นหารูปแบบการเรียนรู้ที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง ควบคู่กับการฟูมฟักความรัก การเรียนรู้ให้เติบโตขึ้น เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งถือเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ผู้เกี่ยวข้องและผู้กำหนดนโยบายควรส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ในส่วนครอบครัวที่เพิ่งเริ่มจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบางครอบครัว อาจมีความพร้อมไม่มากนัก ครอบครัวจึงควรค้นหา และมีเครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครือข่ายบ้านเรียน ชมรม สมาคม เป็นต้น ซึ่งจะช่วยเหลือประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของครอบครัวได้มากขึ้น

1.2 ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้ประเมินที่เกี่ยวข้องบางส่วนยังคงยึดวิธีการประเมินผลที่ใช้กับการศึกษาในระบบ ดังนั้น ผู้ประเมินควรทำความเข้าใจหลักคิดและวิธีการ

ประเมินที่สอดคล้องกับสภาพจริงของครอบครัว ส่วนครอบครัวก็ต้องพยายามเรียนรู้และทำความเข้าใจทั้งวิธีการประเมินแบบในระบบและแบบโฮมสคูล เพื่อจะเห็นมุมมองของการประเมินได้กว้างขึ้น ซึ่งอาจช่วยให้การนำมาใช้และการพูดคุยระหว่างครอบครัวและผู้ประเมินผลสะดวกยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำแผนที่สื่อสำหรับครอบครัว เช่น สถานที่ทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ ประชาชนชาวบ้าน หน่วยงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นต้น โดยอาจเริ่มจากกลุ่มครอบครัวที่จัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ เพื่อจะได้ตอบสนองตรงตามความต้องการของครอบครัว ช่วยประหยัดเวลาในการค้นหาและสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกมากขึ้น

2.2 ควรมีการจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อทำหน้าที่ดูแลและอำนวยความสะดวกแก่ครอบครัวได้อย่างต่อเนื่อง และผู้ปฏิบัติมีพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งช่วยประสานงานกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความเข้าใจให้ตรงกัน เพราะขณะนี้สิ่งที่ขาดหายไปคือ จุดเชื่อมต่อทางการศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับแรงบันดาลใจและทำสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาจากที่ปรึกษาหลัก และที่ปรึกษาร่วมทุกท่าน ซึ่งได้ให้คำแนะนำ มอบแรงบันดาลใจแก้ปัญหาพัฒนางานวิจัย และให้กำลังใจเป็นอย่างดียิ่งเสมอมา นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาทางวิชาการให้ความรู้คำแนะนำ งานวิจัยเป็นอย่างดีจากคณะผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทั้งหลาย รวมถึงกัลยาณมิตร ผู้ให้

ประสบการณ์การเรียนรู้วิจัยและประสบการณ์ชีวิต ที่มีคุณค่ายิ่ง ทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 4 ครอบครัว ครอบครัวบ้านเรียนในแต่ละภูมิภาค ที่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ ตลอดจนการได้

รับการสนับสนุนจากสถานวิจัยพหุวัฒนธรรมศึกษา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สพย.) และทุนบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เอกสารอ้างอิง

- ชาย โพธิ์สิตา. 2550. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นุชสิริ ไค้นหล่อ. 2545. การพัฒนาตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยูร เทพนวล และสิริลักษณ์ ทองพูน. 2557. กรณีศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารหาคใจใหญ่วิชาการ 12(1): 85-98.
- ประเวศ วะสี. 2553. ระบบการศึกษาที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน. นครปฐม: ศูนย์จัดตั้งปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย, อุทัยวรรณ เฉลิมชัย, ชุมมาศ แป้งหอม, วิไลลักษณ์ จุฬานนท์, จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์ และชาติรี ชีรวุฒิ. 2547. รายงานการวิจัยสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- รัชนิดา เหมาะมาศ. 2552. ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการสภาพแวดล้อมในบ้านกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย. ในรายงานการจัดการครอบครัวด้วยความรู้: งานประชุมวิชาการครอบครัวศึกษาปี 2552. ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ หน้า: 203-221.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2549. คู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน : หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว (Home School). กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550. รายงานการวิจัยภาคีบ้านเรียนการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเครือข่าย. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551. การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2551. คัมภีร์ กศน. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตคิง.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2552. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อำพา แก้วกำกง. 2547. สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการศึกษาโดย

ครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Lincoln, Y. S., and Guba, E. G. 1985. *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, Calif: Sage Publications.

Seidman, I. 1998. *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*. 2nd ed. New York: Teachers College, Columbia University.